

ION BARBU – PERSONALIZAREA ȘI DEPERSONALIZAREA DISCURSULUI POETIC

Undeva, Ion Barbu scria: „*lubesc creația și dificultățile care trebuie învinse*”. Înțelegem de aici că, pentru el, creația era o provocare aruncată ca o mânășă sieși pentru a se căuta, pentru a se depăși, pentru a-și testa forțele creatoare și, poate, pentru a se regăsi în cele din urmă în unitatea fundamentală a ființei sale.

În personalitatea sa, coexistă două ființe – Dan Barbilian și Ion Barbu – cu (identități doar aparent opuse, pentru unii chiar diametral opuse – matematicianul (geometrul) și poetul. În esență și în absolut, ei sunt aceeași, ceea ce realizează coeziunea personalității sale fiind creația, în matematică, precum și în poezie. El își păstrează identitatea spirituală fiind un creator care mănuieste cu aceeași măiestrie și cuvântul și numărul. Ce-l duce pe Dan Barbilian către Ion Barbu? Din biografia lui, aproape nimic. Câtă spontaneitate și cât convenționalism există în poezia barbiană, se întreba Mircea Scarlat* în cartea pe care i-a dedicat-o – **Ion Barbu, poezie și deziderat**. Răspunsul nu poate fi nici exhaustiv, nici ultimul. Ne propunem un răspuns personal într-o abordare limitativă.

Subiectivitatea și obiectivitatea alternează în orice tip de creație presupunând implicarea afectivă și efectivă a creatorului în toată dimensiunea complexității actului de cunoaștere, *contemplația cosmică și reveria transcendentă*, opera fiind măturie participativă la miracolul existenței. Într-un interviu cu Felix Aderca din 1927, el puncta în acest sens: „În contemplația cosmică sau în reveria transcendentă, întocmai ca în actul rațional al abstragerii, spiritele se identifică” pentru a nu mai fi decât „lumea purificată până a nu mai oglindi decât figura spiritului nostru”, adică „act clar de narcisism”, însă „ca tot absolutul” – „o pură direcție, un semn al minții”.

Și poetul, și matematicianul referă despre lume, o descoperă prin revelație, treapta superioară a cunoașterii la care se ajunge prin inspirație într-un proces de anamneză platoniciană. Învățăm mai ușor ceea ce știm deja. Nici una, nici cealaltă nu exclud emoția, dar o reinventează, o urcă pe alte trepte ale comprehensiunii – emoția lucidă (*emoția de luciditate*, cum îi spune Mircea Scarlat, emoția din cauza lucidității, am adăuga noi), emoția afectului. Dar emoția se însoțește mereu de

conștiința critică – o conștiință ordonatoare venită din refuzul sentimentului și al sentimentalului și preferința pentru voința de transcendere a subiectivității accedând spre puritatea expresiei matematice. *El senzualizează livrescul și intelectualizează emoția*, starea poeziei sale fiind o stare de intelectualitate. Permanent se află între *personalizarea și depersonalizarea* discursului. Respinge confesiunea directă – de altfel, credea că domeniul poeziei este inteligența, nu sentimentul – accede spre *transconfesiune*, într-o metafizică ce nu exclude trăirea, doar că o esențializează.

Unitatea personalității sale aparent disjuncte se poate explica și prin credința și concepția lui privind *omogenitatea și echilibrul Universului*. Numai aparent lumea este diferită, în esență ea este aceeași, sensul este dat de *trecere și pe-trecere*, iar ideea (re-)integrării îi dă sporul de eternitate, dor al ființei. Corespondențe misterioase, baudelairiene relaționează în toate straturile și la toate nivelele, în natură și în spirit.

Așadar, poezia și geometria nu sunt domenii ireconciliabile, dacă atracția pentru ele înseamnă *efort de integrare a relativului în absolut*, redimensionând subiectivitatea și obiectivitatea, în vederea spiritualizării emoției prin abstractizarea expresiei. Aceasta duce direct în ermetism, obținut prin efortul de integrare și prin abstractizarea, *depersonalizarea*, discursului.

Există, crede Ion Barbu, o „înalță conexiune” care face ca întregul să fie unic și care să țină spiritul conectat la marile temperaturi ale gândirii. Viziunea lumii ca tot conferă coerență și logică și ferește spiritul de umilința limitei.

Artistul este un contemplator care are facultatea extraordinară de a *ordona*, de a conferi sens banalului în/ prin imagini semnificative. Integrându-se el însuși ordinii eterne, creatorul (poetul, matematicianul...) recrează ca un Demiurg ordinea ascunsă a Lumii, obiectivându-i în imagini virtualitățile, latențele pentru a le *releva și revela*. El face un efort de obiectivare pentru a da semnificație, prin integrare, subiectivității.

Din acest punct de vedere, poezia poate fi o cale de inițiere în ordinea ascunsă și profundă a Lumii. Pentru aceasta, el își imaginează trei faze succesive ale cunoașterii, tutelate fiecare de un simbol astral, care înaintează în spirală într-un sens, desigur, ascendent pe axa sugerată de *jocul secund* – nadir-zenit.

Prima treaptă e dată de *cunoașterea senzorială și*

* Mircea Scarlat, *Ion Barbu, poezie și deziderat*, București, Editura Albatros, 1981.

afectivă, intuitivă („roata inimii”), aflată sub semnul planetei Venus, aşadar al afectului, al iraţionalului, care ţine fiinţa la nivelul palpabilului, al contactului direct, dar nesemnificativ. Poetul refuză acest tip de cunoaştere, preferând, ca în **Din ceas dedus...**, imaginea răsrântă în oglindă (spiritul, ideea) a cirezilor agreste, imaginii directe a acestora. Poezia născută dintr-o astfel de cunoaştere este *poezia leneşe*, cea refuzată de Idee.

Un nivel de abstractizare se atinge prin cel de-al doilea stadiu al cunoaşterii – *cunoaşterea intelectuală, logico-raţională* („roata capului”), aflată sub semnul planetei Mercur, „astră inventivă, ultradisociativă” (v. **Ritmuri pentru nunţile necesare**). „Nunţa” spiritului nu se realizează nici prin acest tip de cunoaştere:

„O, select
Intelect,
Nunţă n-am sărbătorit”.

Exacerbarea intelectului atrofiază emoţia; nu se face nici apologia raţiunii, deci, dacă într-o poezie ca **Umanizare**, el scria, lăsând să i se ghicească, în ciuda efortului de depersonalizare, trăirile: „Castelul tău de gheaţă l-am cunoscut, gândire...”.

La esenţe, la absolutul romanticilor se ajunge printr-o *cunoaştere parasenzorială*, nici exclusiv afectivă, nici exclusiv raţională, nici poetică, religioasă sau mitologică, aşadar, prin *revelaţie* care le presupune pe toate, integrându-le actului cognitiv. Aşezată sub semnul Soarelui, acest tip de cunoaştere extatică poate da sentimentul plinar al eternităţii şi al ubicuităţii deoarece înseamnă contopirea cu referentul. Creaţia este, presupune nu numai agonia urcuşului, dar, mai ales, extazul contopirii, al integrării în/cu Marele Tot. Nu doar concept, nu doar sentiment, excesul de orice natură ar distruge. El a intuit că abstracţiunea, conceptul pur, ucide poezia, după cum în geometrie, excesul de polisemantism sau metafora ucide raţionamentul.

Nu numai poetul şi matematicianul ar trebui să intereseze în efortul de a descifra unicitatea personalităţii sale creatoare (nu spun artistică pentru a nu se înţelege că mă refer doar la poet), dar şi coordonatele omului ca atare care-l fac, prin chiar datele fizice, biologice, intelectuale, atât de unic. Prin creaţie, omul (partea eternă din el) tinde spre poezie, spre matematică. În chiar această ecuaţie, regăsim treptele cunoaşterii – de la simpla percepţie la reprezentarea în spirit, adică „lumea purificată” care nu mai oglindeşte „decât figura spiritului nostru”.

Creatorul s-a aflat în căutarea permanentă a unei modalităţi indirecte de expresie, spune Micea Scarlat, în poezie ca şi în geometrie. Când poezia şi-a epuizat pentru el tainele, domeniul geometriei i s-a oferit ca tărâmul absolut al experimentelor. Axioma matematică e un efect al lirismului impersonal din poezie şi invers lirica impersonală, depersonalizată un efect al axiomei. Ermetizarea este aparentă, acest gen de lirism statuând poezia ca lirică iniţiatică, iar efortul de descifrare ca o călătorie iniţiatică la originile creaţiei înseşi, încercarea

de a armoniza conştiinţa estetică a creatorului cu aceea a cititorului.

Mai mult decât geometria care înseamnă esenţializarea absolută a limbajului prin absenţa polisemantismului, prin literatură (poezie, memorial, corespondenţă), personalizarea şi depersonalizarea sunt evidente. Dan Barbilian trebuia să-l întâlnească pe Ion Barbu, căci împreună au făcut lucruri minunate.

Literatura ultimului este efortul de se obiectiva al celui dintâi, refuzând mereu confesiunea directă, disimulându-şi temperamentul şi tinzând spre exprimarea axiomatică. Apolinicul raţiunii tinde spre uniformizarea dionisiacului trăirilor. Cunoaşterea extatică îl face doar conştient de aceste demersuri ale spiritului. Se regăseşte în Nietzsche care în **Naşterea tragediei** demasca prejudecata că toţi oamenii sensibili ar fi şi artişti: „...noi nu cunoaştem artistul subiectiv prost şi cerem, în primul rând, oricărei arte, de orice fel şi de orice nivel, *înfrângerea subiectivului, liberarea de Eu, potolirea oricărei voinţe şi dorinţe individuale*. Fără obiectivitate, fără percepere pură, dezinteresată, nu putem crede în vreo creaţie cu adevărat artistică” (s.n.).

Refuzul *poeziei leneşe*, al confesiunii, al senzorialului nu numai înseamnă respingerea intempestivă a acestor tare identificate la alţii (Tudor Arghezi, căci Ion Barbu nu a avut organ de receptare pentru poezia acestuia, apoi poezia sămănătoristă), înseamnă, în primul rând, anihilarea lor în propria exprimare: „...marile realizări - susţinea el în articolul din 1920, **Opera de artă** - iau întotdeauna înfăţişarea unei protestări nelămurite împotriva propriei personalităţi curente...” Negafia e mai profitabilă şi mai concludentă dacă este autonegaţie.

Mircea Scarlat avea dreptate să susţină că originalitatea sa este „premeditată”, iar „măreţia” operei sale poetice derivă din faptul că „fiind la început un fenomen izolat (îndeosebi după 1922), *insolit până la ostentaţie*, a reuşit să se integreze în evoluţia necesară a poeziei româneşti, influenţând-o decisiv (s.n.)” (op.cit., p. 42).

Evoluţia poeziei lui Ion Barbu între *personalizare* şi *depersonalizare* poate părea un paradox. Poezia sa este expresia cea mai personală a eului în contactul lui direct cu trăirea, cu emoţia, dar pentru a se spiritualiza şi a răspunde, astfel, imperativelor generalului şi ale universalului, expresia trebuie să se depersonalizeze. Nu în sensul pierderii unicităţii personalităţii creatoare, ci în acela al transcenderii *emoţiei efective* în *emoţie spiritualizată*.

Ca să folosim termenii lui Mircea Scarlat, între *dezideratul* obiectivării totale şi *poezia* ca formă de confesiune mascată, poetul foloseşte toate mijloacele pentru a obţine oglindirea absolută, adică „actul pur de narcisism”. E un fel de a spune că oricât s-ar ascunde în spatele cuvântului, al expresiei artistice, omul *nu se poate exprima decât pe sine*. Iar Ion Barbu a căutat în poezia *geometria* cuvântului. Limbajul poetic tinde spre axiomatizare. Efortul cititorului este unul de integrare în starea lirică de intelectualitate creată de poet.